

ŽUPA BLATO

Ivo Protić: ŽUPA BLATO OD IV. — XX. ST., dvije knjige; Blato, 1976. i 1978.

Petar Zdravko Blajić

Poznavati svoj kraj i voljeti svoj kraj — to kao da su korelativi. Što rodni kraj više voliš, to imaš i veću želju bolje ga upoznati; što ga bolje upoznaješ, to ga više zavoluješ. Ako se još tome pridruži barem malo smisla za neke stvari i mnogo marljivosti, može se mnogo dobra napraviti i za svoj uži kraj i za cijelu Domovinu. Don Ivo Protića, rođenog Blačanina i župnika u Blatu, upravo to karakterizira i krasí. Zato je naravno — znali bismo to i da nije napisao — da ove svoje dvije knjige, koje je naslovio jednostavnim naslovom ŽUPA BLATO, posvećuje »svojim dragim Blačanima u Domovini i izvan Domovine, nadasve onima koji ostadoše na rodnoj grudi da je čuvaju i sačuavaju«. Da se ne bi reklo da ga ljubav prema rodnom kraju vodi u nekritičko sljepilo, on odmah na početku kaže da je svjestan te opasnosti. »Rođen sam u Blatu gdje sam i župnik već više od 20 godina. Nikakvo onda čudo da volim to mjesto kao i čitav otok Korčulu, ali mogu mirne duše naglasiti da još više volim i poštujem istinu.«

Ove Protićeve dvije knjige, koje su nastale u razmaku od dvije godine, ove povijesti ili spomenice župe Blato, nisu prvi radovi koji obrađuju povijest Blata kao mjesta i kao župe, bilo da su ti radovi zasebni, bilo da su dio radova ili knjiga koje su obrađivale povijest otoka Korčule. Pisao je o tome u prošlom stoljeću Nikola Ostojić i na početku ovoga Petar Kuničić, zatim Dinko Foretić, Marinko Đivoje, Ivo Matijaca, Cvite Fisković i drugi. Svi koji su pisali o povijesti otoka Korčule pisali su uglavnom o povijesti današnjeg grada Korčule. Mnogi od njih pokušavali su i dalje, kaže Protić, podržavati »bajke« koje je o tome gradu u XVIII. st. izmislío liječnik Paulini, a pogotovo svi su odreda isticali kako je to grad o kojem govori Konstantin Porfirogenet i Splitska sinoda iz god. 1144. Kao Protićev *ceterum censeo* moglo bi se uzeti, da je grad o kojemu govori Porfirogenet i kojega spominje Sinoda upravo današnje Blato a ne neko drugo mjesto na otoku Korčuli i da povijest cvoga mjesta seže u daleku romansku i hrvatsku povijest. U stvari, Protić je prvi koji se je pozabavio pitanjem pojave kršćanstva na otoku Korčuli i njegovoj unutrašnjosti od IV. st. do danas. Dapače, neki su pretpostavljali da je tu u srednjem vijeku neko vrijeme bilo i poganstvo. Isto se tako nitko nije ozbiljnije pozabavio pitanjem postanka Blata i njegove uloge u toj dalekoj prošlosti. Kako smo spomenuli, upravo to nastoji, osobito u prvoj knjizi, obraditi Protić, a sve u okviru župe Blato, jer on misli, da je u ta davna vremena i nemoguće poći drugim putem. Kako dovesti u sklad to da u naslovu obiju knjiga stoji Župa Blato od IV. — do XX. st., kad je poznato da se župe u današnjem smislu riječi počinju formirati tek u IX. st., dok su se ranije kršćanske zajednice najčešće nazivale kršćanske općine i u juridičkom smislu bile su nešto drugačije uređene? Zato je i razumljivo da o župi Blato od IV. do VIII. st. ne može biti ni spomena. No, kako pisca u ovim knjigama u prvom redu zanima vjerska povijest Blata, a budući da se sadašnja kršćanska zajednica na ovom terenu zove župa Blato, držao je prikladnim čitavoj knjizi staviti naslov: Župa Blato od IV. do XX. st.

Sve što je u svojim knjigama napisao o Blatu, Protić ne drži konačnom riječju. Zna on da bi buduća istraživanja možda mogla donijeti i neke korekture, pomaknuti za koje desetljeće unaprijed ili unatrag godinu gradnje neke crkve, ali duboko je uvjeren i u to, da će nova istraživanja potvrditi osnovne postavke u ovim knjigama, a to su:

1. Kršćanstvo na ovom terenu župe Blato postoji kontinuirano barem od IV. st. do danas.
2. Hrvatski je narod počeo stizati na ovaj otok sredinom VII. st., došao je pokršten ili se ubrzo pokrstio.

3. Na otoku Korčuli bila je do 1301. god. samo jedna župa sa sjedištem u Blatu, a današnji je grad Korčulu utemeljio 1254. god. Marsilije Zorzi.

4. Naziv Blato za ovo današnje mjesto došlo je odatle što je u ona davna vremena bilo koncentrirano oko polja — jezera (*blata*) i sastojalo se od četiri naselja.

Sve o čemu govori Protić piše tako da bude pristupačno svakome, pa i najobičnijem čitatelju. Iz istoga razloga nije knjige htio opterećivati mnogim bilješkama.

Raspored prve knjige, kaže, nametnuo mu se kao sam od sebe. Pošto je dao kratak pregled povijesti ovoga otoka od mlađeg kamenog doba do vremena kada je Venecija pokorila ovaj otok i digla Blatu prvenstvo, koje je do tada u svakom pogledu imao, pristupio je bližem promatranju starih blatskih crkava da na temelju njih, i drugog, potvrdi kontinuitet kršćanstva od IV. st. do danas i potom postanak i postupni razvitak današnjeg Blata. Pošto je iznio imena poznatijih župnika i svećenika ove župe, u kojima je progovorio duša ovoga naroda, donio je božićne i nekoliko korizmenih pučkih pjesama, jer, kaže, bez poznavanja poezije nekog naroda ne poznamo ni dotični narod. Slijedi zatim iz pera jedne časne sestre prikaz izdanka i mladice, koju je izbacio iz sebe ovaj panj Crkve u Blatu, star više od 1600. godina, a to je Družba kćeri milosrđa, jedina (?) naša autohtona redovnička družba koja je ponos mjesta i koja je ime mjesta pronijela na tri kontinenta. Završio je knjigu prikazom nekih zanimljivih događaja iz daleke prošlosti mjesta.

Porfirogenet staru Korkira melaina (crna Korčula) zove Krkar. Naši su predi od grčkog Korkira napravili Krkar, dok je riječ Korčula izvedena iz kasnije talijanske riječi Curzola. Misli Protić da je posve razumljivo što ni Porfirogenet ni Sinoda ne govore o tome gdje je bio grad na ovom otoku kad je njima to bilo posve jasno.

Na temelju više analiza, a osobito na temelju nalaza rotonde Gospe od Poja, iako je prepolovljena ali sačuvana, i u njoj oltara iz IV. st., više je nego vjerojatno da je na ovom otoku bilo kršćana čak i u III. st. I zato neke vijesti o mučenicima iz III. st. na ovom otoku ne moraju biti samo pobožne legende. Bjegunci iz Salone oko 614. god. udaraju temelje današnjem Blatu, o čemu bi svjedočila, među ostalim, hrvatska rotonda sv. Križa iz VII. st. I prije razrušenja Salona je imala veze s Korčulom, jer su, čini se, klesarski radovi na kamenju za crkve na otoku bili obavljani u Saloni. U početku Blato je smješteno na Veloj strani. 1593. već je podijeljeno na dvije župe. Tada obuhvaća uglavnom teren na kojemu se i danas nalazi. Zbog zgodnog smještaja i uređaja, Riceputi, početkom XVIII. st., naziva Blato »Kraljicom drugih naselja«, u malo zatim Farlati kaže da je Blato dvostruko veće od Korčule.

Iz izvještaja biskupa Andreisa Svetoj Stolici god. 1670. znamo da Blato te godine ima 1400 stanovnika. Godine 1820. ima ih 2591, a 1900. oko 6000. U to vrijeme, pretežno od Blačana, formirala se i Velaluka, i u nekih 80 godina pučanstvo se u Blatu umnožilo gotovo 400%. Kao svojevrsnu zanimljivost ističemo iz poglavlja *Nekoliko zaslužnih svećenika — Blačana* vijest o biskupu modričko-krbavskom Vidu Ostojiću, koji je bio oženjen, i pošto je postao udovac i osigurao život svojoj djeci, posvetio se je svećeničkom staležu. Papa Eugen IV. imenovao ga je biskupom. Njegovim nastojanjem knez Martin Frankopan sagradio je Gospino svetište na Trsatu sa samostanom. Praunuk biskupa Ostojića, svećenik Ivan Ostojić, prvi je na čitavom otoku pisao pjesme na hrvatskom jeziku, a sigurno je među prvim hrvatskim književnicima uopće. Sebastijan Šeman, župnik u Blatu, osim vrijedna graditelja bio je i odličan poznavatelj klasične latinštine. Augustin Dragonić, franjevac, morao je bježati iz nekih mjesta zbog svojih satiričkih pjesama o stanovnicima tih mjesta. Franjo Kunjačić, još kao dečko i mladić, pjevao je na hrvatskom, talijanskom i latinskom jeziku; bio je pobornik hrvatskog preporoda i autor nedovršenog epa u slavu Dubrovnika. Kuzma Petković najizrazitija je književna pojava na otoku Korčuli između 1900. i 1914., i jedna od najvećih koju je Korčula u svojoj povijesti uopće dala.

U predgovoru svoje druge knjige Protić će reći da ove njegove knjige nisu, doista, ni Marulićeva *Judita* ni Pascalove *Pensées*, ali su u svakom slučaju

znak kulture naših pradjedova i pokazatelj tadanje ekonomske moći mjesta. Prije dva stoljeća, u roku od trideset godina, Blato daje tiskati sedam knjiga, i moramo si bezuvjetno postaviti pitanje: što smo mi danas u XX. st., u vrijeme neuporedivo većeg ekonomskog blagostanja, u trideset godina publicirali? U tim knjigama tiskani su najrazličitiji dokumenti od XV. do konca XVIII. st. U drugoj svojoj knjizi Protić se je obilato služio, iako vrlo kritički, tim knjigama, osobito pri sastavljanju rodoslovlja blatskih obitelji, I »raspjevao« se je o tom svom otoku: »Divan je taj naš otok! Još ga uvijek malo poznajemo! Jedinствен je taj naš otok na našem plavom Jadranu, 'tom najlipšem moru na svitu'. Od svih naših otoka najbogatiji je poljima, vodom i šumom. Šumom nadasve! Zbog toga je i dobio naslov Crna Korkira. Zbog gornjih odlika i danas je — a u prošlosti je to bilo još izrazitije — najnapučeniji otok Jadrana, iako nije površinom najveći. Stratešku vrijednost ovoga otoka upoznaše još stari Iliri i ovdje pružiše zadnji otpor rimskom orlu. Valjda je ovo jedini otok našega Jadrana kojim je koračao car August. Naš je otok jedini otok na Jadranu gdje je neki vladar imao svoju prijestolnicu, hrvatski knez Mislav. S knezom Mislavom (to kao da je centralna figura obju knjiga) stigoše na ovaj otok i 'primates Kraljevicarum' — hrvatsko plemstvo i pučani. Da li su ovim otokom koračale noge Pavlovih učenika sv. Luke i Tita, posve sigurno nećemo nikada doznati, ali da je vrlo rano primio kršćanstvo, to je evidentno (o tome je opširnije govorio u prvoj knjizi). Isto je tako posve sigurno da je ovo jedini otok na Jadranu — a možda i ne samo na Jadranu — koji je Crkvi dao dvije redovničke družbe: Kongregaciju Anđela Cuvara (Sestre dominikanke) iz Korčule i Kćeri milosrđa iz Blata...«

U uvodu druge knjige donosi reagiranja poznatijih imena na svoju prvu knjigu. U pisanju, posebno ove druge knjige, Protić kaže da se je hvatao pomalo svega: tradicije, umjetnosti, prava, materijalne baze, arheologije, toponomastike, poznatijih povijesnih istina itd. Smatra da su neke istine mogle i trebale biti rečene dosta ranije i tada bi historiografija ovoga otoka danas već bila mnogo odmakla. Najviše je zaboljelo neke, kaže, što je nepobitno dokazao, da je hrvatski grad o kojemu govori Konstantin Porfirogenet u X. st. današnje Blato, a da je današnju Korčulu tek godine 1254. utemeljio Marsilije Zorzi. Ta činjenica povlači za sobom i druge, a posebno da je *Korčulanski statut*, prvi općinski statut u našoj domovini, donesen u Starom Gradu na ovom otoku, tj. u današnjem Blatu 1214. god. Obje ove knjige kao da polemiziraju s nekim nevidljivim a opet prepoznatljivim, a to je grad Korčula. Tu je i pitanje rodne kuće Marka Pola.

Još je jedna Protićeva teza, da je *hrvatski grad* iz X. st. na ovom otoku današnje Blato. Mnogo kasnije veliki pjesnik XV. st. Vergil Polidor dobro zna da je *prije* današnje Korčule postojao Stari Grad. I spravom se pita Protić: Zar je moguće da se dosadašnji pisci povijesti Blata nisu susreli s Ostojićevim knjigama i da ih nisu čitali?

U razdoblju od prve do druge knjige nova iskapanja i proučavanja donijela su i nove rezultate tako da je autor osjećao potrebu još jednom o svakoj blaskoj crkvi ponovno pisati.

Najveći dio knjige ispunja rodoslovlje i povijest starih blatskih obitelji, koje je Protić dobrim dijelom radio prema *Compendio storico* Nikole Ostojića, koji je pribilježio 106 prezimena, a dospio je obraditi samo 34. Protiću je vrlo žao što Ostojić nije došao do zaključka da je, u starini često spominjani, Stari Grad današnje Blato, a ne grad Korčula. Ovaj dio o blatskim obiteljima u prvom će redu zanimati, kao uostalom i same knjige, Blačane, odnosno današnje potomke tih obitelji; no, tu se mogu naći vrlo zanimljivi podaci, refleksije i detalji od opće važnosti. Tu genealogiju teško bi tko mogao raditi ako sam nije Blačanin, jer u Blatu gotovo nema obitelji bez jednog ili više nadimaka, koji su kadikad važniji od samih prezimena ili su se pretvorila u prezimena. Protić vjeruje da među današnjim stanovnicima ima još potomake bjegunaca iz Salone a pogotovo od prvih hrvatskih došljaka na ovaj otok koji su došli s knezom Mislavom koji je kupio i svojoj *sviti* ostavio da među sobom dijele polje-jezero Blato. U svakoj kronici blatskih obitelji Protić ispravlja neke čudne tvrdnje nekih korčulanskih intelektualaca o porijeklu blatskih obitelji. Nakon općih napomena o blatskim obiteljima, o plemićima

i pučanima, autor abecednim redom slijedi povijest tih obitelji. Citajući tu povijest nailazimo na informacije o nekim zaslužnim i velikim Blačanima koji su se rodili, živjeli i djelovali u Blatu ili po svijetu. Mnoge od ovih informacija mogle bi biti polazne točke za proučavanje tih velikih i zaslužnih ali malo poznatih imena.

Ove dvije knjige pisala je velika ljubav i velika marljivost. Knjige su međusobno nadopunjuju. Šteta što je prva, čini se, predana u tisak u žurbi i što se u njoj ne osjećaju lektorski zahvati i pomnjava korektura. Pod tim vidom druga je knjiga mnogo uspješija. Pisac često donosi latinske ili talijanske citate; čest je slučaj da one kraće i poznatije prevodi, a druge ne prevodi; u tome bi trebalo biti dosljedniji pogotovo što je knjiga namjenjena i širem krugu čitatelja. Duže citate na nekom stranom jeziku trebalo je svakako ostaviti za konac knjige i knjiga je trebala mnogo više upotrebljavati dvostruku vrstu slova kad već nije primjenjen način pisanja s bilješkama. Vrlo su česta ponavljanja, ne samo u prvoj i drugoj knjizi nego i u jednoj te istoj knjizi. Osobito u prvoj knjizi ima nekoliko tvrdnji za koje teže možemo naslutiti na čemu se temelje. Inače, stil i način argumentiranja, podsjećaju na stil i način argumentiranja don Ante Škobalja i dra. Antuna Ivandije.

Nakon svih iskustava stečenih uz objavljivanje prve i druge knjige, nakon najnovijih rezultata i nakon reakcija na rečeno, možda bi Protić mogao još jednom obje knjige sintetizirati u jednu, uključiti u nju i ostale grane života i djelatnosti svojih mještana i župljana, povećati broj stranica i razborito prikazati povijest novijih događaja, možda iz naslova ukloniti ono *župa*, popratiti tekst fotografijama, po mogućnosti većeg formata i u bojama, još malo detaljnije prikazati problem blatskih iseljenika u prošlosti i sadašnje stanje, pa čitavu »monografiju« jednostavno nazvati BLATO. Znam da bi to bio velik posao i vrlo skup pothvat. Možda bi se i smogla sredstva? Ta zar bi smio biti koji Blačanin, pa i Korčulanin, kod kuće i po svijetu bez ovih knjiga, a pogotovo bez eventualne jedne, nove, još jednom tekstualno i tehnički dotjerane knjige o Blatu. Nakon čitanja ovih Protićevih knjiga, i mi ne-Blačani ne samo što smo se obogatili boljim poznavanjem jednog tako lijepog dijela Lijepe naše, nego smo ga zavoljeli gotovo kao svoj rodni kraj. Tako Protić o svome otoku i svome Blatu. On sâm kroz knjige predstavio nam se je iskreno i nenametljivo kao Blačanin, Korčulanin, Hrvat, vjernik i svećenik.

Za samo osam ili deset tisuća starih dinara mogu se nabaviti ove knjige na adresi župskog ureda u Blatu na Korčuli.

ŽUPE IMOTSKE KRAJINE

(*Fra Vjeko Vrčić: Župe Imotske krajine, I. dio, Imotski, 1978.*)

Ante Kusić

Mentalitet i stil života u Imotskoj krajini dočarao je do sada najiscrpnije književnik Ivan Raos. Vizualno je predočio čovjeka iz toga kraja, u filmu, režiser Tonči Vrdoljak. Povijesno je obradio Imotsku krajinu profesor Ante Ujević. Pučku mudrost, običaje u situacijama mukotrpnog i nešto vedrijeg života — opisali su svećenici don Ilija Ujević i fra Silvestar Kutleša.

Početkom 1979. izašla je iz tiska monografija imotskih župa. Napisao ju je fra Vjeko Vrčić. Prvi dio te monografije, s naslovom *Župe Imotske krajine*,